

И. Перетичка

ВОПРОСИТЕЛЬНОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ УПРЕКА В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

В статье рассмотрены прагматические возможности вопросительных предложений как важных синтаксических средств выражения жанра «упрек» в художественном тексте.

Ключевые слова: упрек, адресант, адресат, вопросительное предложение, информация, художественный текст.

I. Perepichka

INTERROGATIVE SENTENCES AS A MEANS OF EXPRESSING REPROACHES IN A LITERARY TEXT

The article deals with the pragmatic features of the interrogative sentences which are important syntactic means of expressing the «reproach» genre in a literary text.

Keywords: reproach, sender, addressee, interrogative sentence, information, literary text.

УДК 811.161.2+811.111]’42

Сергієнко Л. В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТУ ПРОСПЕКТУ ЕМІСІЇ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

В статті розглянуто особливості теоретичних аспектів лінгвістичного дослідження тексту проспекту емісії цінних паперів. Визначено теоретичні моделі контексту та досліджено традиційні класифікації типів текстів, важливі для встановлення типологічної належності тексту проспекту емісії цінних паперів.

Ключові слова: текст, аргументація, дискурс, іллокутивна інтенція, класифікація, емітент, проспект емісії цінних паперів.

Вивчення економічного та фінансового тексту, який є віддзеркаленням глобальних змін у світовій економіці, належить до актуальних проблем сучасного мовознавства. Розуміння такого тексту як комунікативної взаємодії, спрямованої на економічну еволюцію суспільства, зумовлює необхідність розгляду теоретичних аспектів лінгвістичного дослідження тексту проспекту емісії цінних паперів (ПЕЦП) як інструменту економічного розвитку.

Вивчаючи використання мови в теоретичних моделях контексту та традиційні класифікації типів текстів, дослідники (Ю. К. Івін, Т. В. Іваніна, Т. ван Дейк, Г. Парре, Б. Рассел, Г. Майкл та інші) особливу увагу приділяють реєстру, тобто функціональній лінгвістичній варіації, що є контекстуальною

категорією, та жанровим особливостям, які дозволяють прослідкувати поєднання реєстрів у межах одного тексту. Мовленнєві жанри та реєстри, що використовуються в межах тексту ПЕЦП, є недостатньо дослідженими, що зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є аналіз теоретичних аспектів лінгвістичного дослідження тексту ПЕЦП, визначення теоретичних моделей контексту та дослідження традиційних класифікації типів текстів, важливих для встановлення типологічної належності тексту ПЕЦП.

В умовах розвитку та глобалізації сучасної економіки помітно змінюється роль фінансових документів в еволюції підприємництва та подальший вплив аргументативного фінансово-економічного дискурсу на суспільство, трансформацію форм економічної власності та розширення впливу окремого суб'єкта економічної діяльності на прийняття суспільно-вагомих економічних та фінансових рішень. Одним із провідних фінансових документів є проспект емісії цінних паперів (ПЕЦП). Текст ПЕЦП визначається як документ, у якому міститься, інформація про емітента, його фінансово-господарський стан, цінні папери, щодо яких прийнято рішення про розміщення [1]. Оскільки метою випуску ПЕЦП є продаж облігацій для залучення додаткових коштів, ми розглядаємо текст ПЕЦП як аргументативний дискурс, спрямований на реалізацію іллокутивних інтенцій автора, які вказують не лише на значення висловленої пропозиції, а й на комунікативну мету висловлювання [2].

Сучасна дискурсологія розглядає аргументативний дискурс як намагання подолати різницю в поглядах за допомогою наведення аргументів [3, с. 6] та підкреслює роль критичної дискусії в цьому процесі [4, с. 124]. Орієнтованість адресанта на створення успішного аргументативного дискурсу ПЕЦП та його типів (економічного, юридичного та рекламного, які застосовують у межах тексту ПЕЦП) є визначальною у формуванні цілісного гібридного тексту ПЕЦП.

На сьогодні аргументативний дискурс є об'єктом уваги економістів, юристів та рекламистів і викликає великий інтерес лінгвістів як засіб формування іллокутивного впливу на представників різних гілок фінансово-економічної сфери функціонування суспільства.

Саме важливість аргументативного фінансово-економічного дискурсу в сучасному глобалізованому економічному просторі зумовила зацікавленість дослідників-лінгвістів у вивченні його особливостей.

Незважаючи на суттєвий розвиток у дослідженні економічного, фінансового, юридичного та рекламного дискурсу, залишається недостатньо опрацьованим аргументативний дискурс ПЕЦП, що дає змогу продовжити вивчення структури та прагматики ПЕЦП як гібридного тексту.

Найрізноманітніші типи фінансово-економічних текстів (контракт, звіт, стаття, закон, рахунок, витяг, довіреність, квитанція та ін.) були попередниками виникнення ПЕЦП, що як складний фінансовий, економічний та юридичний документ є гібридним текстом та має своїми складниками різноманітні типи аргументативного дискурсу. ПЕЦП є важливим чинником у формуванні нової економічної структури суспільства оскільки дозволяє широким верствам населення брати участь у розв'язанні економічних проблем як особистого характеру, так і проблем, пов'язаних з діяльністю окремої компанії.

Проспект підписується керівником емітента, аудитором та засвідчується печаткою емітента. Особи, що підписали проспект емісії, тим самим підтверджують достовірність відомостей, які в ньому містяться, а аудитор – достовірність перевірених ним відомостей. У разі, коли емітент користується послугами андеррайтера щодо розміщення випуску цінних паперів, проспект емісії погоджується з андеррайтером [1].

Варто зазначити, що такий тип тексту не лише є інформаційним джерелом, яке дозволяє прийняти виважене рішення з боку адресата під час купівлі облігацій певної компанії, але й дозволяє авторові (емітенту) заявити про себе на ринку цінних паперів та слугує дієвим інструментом для залучення коштів. Гібридність як ключова ознака текстів такого типу дозволяє адресанту досягти своєї іллокутивної мети та за допомогою різних типів тексту донести до адресата ключові відомості про емітента, його фінансово-економічний стан, минулі та сучасні проекти, плани, кількість, вартість, умови та терміни випуску облігації. Та саме розширення кола потенційних адресатів за рахунок здійснення успішного іллокутивного впливу на реципієнтів, що виявляється в засвідченні ПЕЦП аудитором, державною комісією з цінних паперів та подальшою покупкою фізичними та юридичними суб'єктами облігацій емітента і є основною метою випуску ПЕЦП.

Досліджуючи дискурс, сучасні лінгвісти вважають його основною характеристикою комунікативну взаємодію, спрямовану на здійснення когнітивного, емоційного чи інтелектуального прагматичного впливу на адресата [5; 6, с. 11]. То ж, як соціальну дію, невідривну від ситуації спілкування, дискурс не можна розглядати окремо від контексту. Ситуація спілкування є частиною реального світу, який містить велику кількість фактів, що не мають систематичного відношення до висловлювань, що стосуються певної ситуації. Тон ван Дейк вважає, що контекст є високоідеалізованою абстракцією комунікативної ситуації та містить лише ті факти, що систематично детермінують відповідність конвенційних висловлювань [5, с. 191]. Зарахувавши до актуального або дійсного контексту набір часових та просторових локацій, учасників комунікації, обраних висловлювань,

мовленнєвих актів, функцій слухання та промовляння та декілька наборів актуальних знань, вірувань, бажань та інтенцій, учений підкреслив важливість сукупності комунікативних конвенцій мовленнєвого середовища [5, с. 195]. Виокремлюють п'ять теоретичних моделей контексту [7, с. 76–89]:

- мовленнєвий контекст або ко-текст;
- екзистенційний контекст, який передбачає світ об'єктів, станів та подій;
- ситуаційний, який відображає тип діяльності, предмет спілкування, рівень формальності, статусно-рольові відношення, місце спілкування та інституційні відношення;
- акціональний контекст, тобто клас ситуацій, які продукують мовленнєві акти;
- психологічний контекст, який складається з конвенційних інтенцій, вірувань та бажань що розглядають, як когнітивні регулятиви, відповідальні за програми дій та взаємодій [8, с. 147].

Вивчаючи теоретичні моделі контексту ПЕЦП, підкреслимо, що його мовленнєвий контекст тісно пов'язаний з великою кількістю документів, використаних під час його написання. Перелік документів, на який спирається ПЕЦП, може бути доволі великим та містити документи про землеволодіння, документи, що підтверджують статус та тип власності, участь у спільних проектах, висновки аудиторів, ліцензії на провадження виробничої діяльності тощо. Екзистенційний контекст проспекту, пов'язаний з конкретними проектами кожної компанії, іменами її директорів та аудиторів, адресами офісів та дочірніх підприємств, назвами місцевостей, де розробляють проекти, спирається на дійсничні елементи та референтні висловлювання «логічно власні назви» та «означені дескрипції» [9].

Ситуаційний контекст проспекту відображає фінансове інвестування як предмет спілкування та тип діяльності, частиною якого і є видання проспекту та інвестиційна діяльність емітента під час залучення додаткових коштів. Рівень формальності визначають за наявності певного офіційного статусу адресанта стосовно адресатів. Він зумовлений статусно-рольовими та інституційними відношеннями, які складаються між емітентом, аудиторами, андеррайтером, представниками Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і майбутніми інвесторами.

Психологічний контекст проспекту відображає реалізацію емітентом своїх вірувань та бажань через інтенційно зумовлені мовленнєві акти. Отже, бажання надати достовірну інформацію відповідає за програму дій, яку адресант реалізує в проспекті. Частиною такої програми буде використання фінансових звітів. Бажання створити продуктивну взаємодію з інвесторами та представити

компанію в найбільш вигідному світлі зумовлює використання ілюстрацій, чітких інструкцій, детального опису керівництва компанії.

Взаємодія всіх аспектів контекстуальності, які впливають на породження та інтерпретацію смислів під час комунікації, стає ключовою умовою для актуалізації у висловлюваннях та є різними компонентами «прихованого» комунікативного змісту [8].

Саме наявність соціального контексту, що створює уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси творення й сприйняття повідомлення, є основною відмінністю в дихотомії текст-дискурс [10, с. 114].

Під текстом розуміють статичний структурований продукт, призначений не лише для передавання, але й для зберігання інформації, межі якого визначено задумом автора й у письмовому тексті зображено графічно [8, с. 58; 10, с. 112].

Дискурс як об'єкт міждисциплінарного вивчення є функціональним динамічним процесом, що має певні характеристики. Він є родовим стосовно до тексту. Т. ван Дейк характеризує дискурс як комунікативну подію, яка дає уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси продукування та відтворення повідомлення. У тексті вчений вбачає теоретичний конструкт, який є в основі дискурсу [5, с. 3]. Отже, вивчаючи текст ПЕЦП як лінгвістичну одиницю, логічно розглянути семантичну структуру ПЕЦП у трьох аспектах:

- з позиції адресанта (продуцента) – текст як продукт професійного текстотворення, усвідомленого автором як фахівцем;
- з об'єктивної позиції – текст як фрагмент загальної інформаційної системи суспільства, в якій він виконує роль носія інформації (інформативний аспект) та відповідно впливає на мовців (апелятивний аспект);
- з позиції адресата (реципієнта) – текст як явище (чи фрагмент дійсності) для сприймання та розуміння [11].

У лінгвістиці є декілька традиційних класифікацій типів текстів: класифікація відповідно до регістру, класифікація за жанрами [12], класифікація типів тексту відповідно до цілі [13].

Грегори Майкл та Сюзан Керол виокремили регістр, тобто функціональну лінгвістичну варіацію, що є контекстуальною категорією, яка встановлює співвідношення в групуванні лінгвістичних та періодично повторюваних ситуаційних рис. Стереотипність мовленнєвої ситуації обмежує вибір серед основних складників регістру, якими є сфера, форма та характер спілкування [14, с. 68], на відміну від немаркованих регістрів, де широкий вибір сфер, форм та характерів спілкування є причиною виникнення широкого спектру менш передбачуваних та складних для визначення типів регістрів.

М. Холідей та Р. Хасан розвинули теорію реєстрів, розкривши зміст його складників. Отже, сфера містить тему, комунікантів та спирається на досвід. Характер спілкування зумовлює характер відносин між учасниками спілкування, ступінь формальності, інституційність. Форма визначає, чи є дискурс письмовим або усним, спонтанним чи запланованим, а також рівень інтерактивності, поєднаність з іншими діями та звичайно виражається через лексико-граматичні риси, які передають текстуальні значення [15, с. 25]. Виокремивши чотири базові компоненти семантики: емпіричний, міжособовий, логічний, та текстуальний [15, с. 23], вчені поєднали їх зі складниками реєстру і з'ясували, що сфера виражається через емпіричний компонент, характер спілкування – через міжособовий, а форма – через текстуальний компонент семантики [15, с. 25].

Дослідники мовленнєвих жанрів підкреслюють, що «кожна сфера використання мови створює свої, відносно стійкі типи висловлювань, які ми і називаємо мовленнєвими жанрами [16, с. 159]. Постійний розвиток системи жанрів у сучасному світі спричиняється до виникнення нових артефактів, що реалізують приватні цілі та здійснюються через гібридні, змішані та вкладені форми [12, с. 7].

Аналіз тексту ПЕЦП з боку його жанрових особливостей дозволяє простежити поєднання реєстрів (юридичного та економічного), демаркацію в середині широких предметних сфер (економіки і фінансів), використання різних родових жанрових систем представниками інших професійних дискурсних систем та адресатами, що перебувають поза межами професійної дискурсної системи.

На відміну від реєстру, який засвідчує сферу, форму, характер спілкування та жанру, який передбачає тематичний зміст, стиль і композиційну побудову, поняття, тип тексту акцентує увагу на меті дискурсу та на когнітивній основі бачення світу [13].

Класифікація типів текстів за метою, яку адресант бажає досягти, містить розповідь, опис, класифікацію, оцінку, порівняння, причину і наслідок, процес та дефініцію [17]. Ця класифікація є актуальною в дослідженні ПЕЦП, оскільки зосереджує увагу на базових риторичних стилях та містить основні стратегії побудови тексту, використавши які, адресант досягає своєї іллокутивної мети.

Отже, особливості теоретичних аспектів лінгвістичного дослідження тексту ПЕЦП, специфіка теоретичних моделей контексту та типологічна належність тексту проспекту емісії цінних паперів зумовлені іллокутивною метою адресанта та особливостями тексту ПЕЦП як фінансово-економічного документа.

Перспективним залишається розгляд жанру, складників реєстру та характерних для ПЕЦП текстових категорій і засобів їх вираження.

Список літератури

1. Закон N 3264-VI с30 [Електронний Ресурс] : Частина перша статті 30 із змінами, внесеними згідно із Законом N 3264-VI від 21.04.2011. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_tsinni_paperi_ta_fondovij_rinok/statja-30.htm – 30.05.2013
2. Остин Дж. Л. Слово как действие [Електронний ресурс] / Дж. Л. Остин. – Режим доступу : <http://www.classes.ru/grammar/159.new-in-linguistics-17/source/worddocuments/xi.htm> – 30.05.2013
3. Ивин А. А. Основы теории аргументации / А. А. Ивин. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 352с.
4. Eemeren van F. Argumentative Indicators in Discourse: A Pragma-Dialectical Study / F. van Eemeren, P. Houtlosser, F. Snoeck Henkemans // Dordrecht: Springer, COGENCY. – Vol. 2. – № 1. – 2007. – P. 123–133.
5. Dejk T. van. Text and context : Explorations in of Discourse the Semantics and Pragmatics / T. van Dejk. – Singapore : Longman Linguistics Library, 1992. – 261 p.
6. Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Наталія Петрівна Карпчук ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2005. – 20 с.
7. Parret H. Contexts of Understanding / H Parret. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1980. – 104 p.
8. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
9. Рассел Б. Дескрипции [Электронный ресурс] / Б. Рассел // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XIII. Логика и Лингвистика (Проблемы референции). – М., 1982. – Вып. 8. – Режим доступа : http://www.classes.ru/grammar/157.new-in-linguistics-13/source/worddocuments/_1.htm – 30.05.2013.
10. Колісник Ю. Текст і дискурс : проблеми дефініцій / Ю. Колісник // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2010. – № 675. – С. 111–114.
11. Іваніна Т. В. Малоформатний англомовний політико-біографічний текст: структурний і прагматичний аспекти : дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Іваніна Тетяна Вікторівна; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2007. – 200 с.
12. Bhatia V. K. Applied genre analysis : a multi-perspective model [Електронний ресурс] / V. K. Bhatia. – Режим доступу : <http://www.aelfe.org/documents/text4-Bhatia.pdf> – 30.05.2013
13. Faigley L. Rhetorical Theory and Readers' Classifications of Text Type [Електронний ресурс] / L. Faigley, M Paul. – Text 3 (1983). – Режим доступу:

<http://files.ynada.com/archive/Faigley%20and%20Meyer%20-%20Rhetorical%20theory%20and%20readers%20classifications%20of%20text%20types.pdf> – 30.05.2013

14. Gregory M. Language and Situation : Language varieties in their social contexts / M. Gregory, S. Carroll . – London : Routledge & Kegan Paul, 1978. – 118 p.
15. Halliday M. A. K. Cohesion in English. Halliday / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – London : Longman, 1976. – 374 p.
16. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров [Электронный ресурс] : Собр. соч. / М. М. Бахтин. – М. : Русские словари, 1996. – Т. 5 : Работы 1940-1960 гг. – С. 159–206. – Режим доступа : http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm – 21.02.13
17. Conlin M. L. Patterns Plus. A Short Prose Reader with Argumentation / M. L. Conlin. – [Third Edition]. – Boston : Houghton Mifflin Company, 1990. – 433 p.

Л. В. Сергиенко

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ТЕКСТА ПРОСПЕКТА ЭМИССИИ ЦЕННЫХ БУМАГ

В статье рассмотрены особенности теоретических аспектов лингвистического исследования текста проспекта эмиссии ценных бумаг. Обозначены теоретические модели контекста и исследованы традиционные классификации типов текстов, важные для установления типологической принадлежности текста проспекта эмиссии ценных бумаг.

Ключевые слова: текст, аргументация, дискурс, иллокутивная интенция, эмитент, проспект эмиссии ценных бумаг.

L. Sergiyenko

THEORETICAL ASPECTS OF LINGUISTIC RESEARCH OF IPO PROSPECTUS TEXT

The article deals with the theoretical aspects of IPO prospectus text linguistic analysis. The context theoretical models have been determined and traditional text type classifications necessary for IPO prospectus text typology determination have been examined.

Keywords: text, argumentation, discourse, illocative intention, issuer, IPO prospectus.

УДК 811.161.2'373

Шостюк З. В.

КОЛІРНА ПАЛІТРА ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ ДМИТРА ПАВЛИЧКА

У статті представлено аналіз колористичної лексики, зафіксованої в поетичних текстах Дмитра Павличка, у світлі лінгвосинергетики. Визначено